De kleine profeten
(2) Zet u schrap!

Lezing

Huis van Israël, hoor dit woord des Heren: Heb ik jullie niet uit Egypte bevrijd? Heb ik jullie dit land niet gegeven? Ik deed dat opdat jullie hier aan de wereld zouden laten zien wat mij voor ogen stond toen ik hemel en aarde schiep. Maar wat jullie ervan hebben gemaakt, ik kan het niet verdragen en ik wil het ook niet langer verdragen.
Huis van Israël, hoor dit woord. Wat bezielt jullie toch? Je laat God los, je gaat alleen langs 's Heren wegen. De vrouwen van de hoge heren in Samaria baden in weelde, vette koeien zijn het. Zie ze lui liggen op het zachte kleed van hun rustbedden. Hoor, gij die de arme verdrukt, de behoeftige vertrapt, die tot jullie heren roept: laat nog eens wat aanrukken, dan kunnen we drinken.
Zal ik jullie eens wat zeggen? Denk niet dat je straffeloos zo door kunt gaan. Een wereld die niet gedragen wordt door recht en gerechtigheid, is tot ondergang gedoemd. Jullie denken dat je niets kan gebeuren, maar ik zie rampspoed in het verschiet.
Zal ik jullie eens wat zeggen? Jullie komen wel in de heiligdommen, maar denk niet dat god er komt! Waar is jullie huiver voor de Heer gebleven? Je hebt je een ongevaarlijke God geschapen, die er slechts is ter bevrediging van jullie religieuze behoeftigheid. God dienen is een manier van leven, maar jullie beperken de godsdienst tot uiterlijk vertoon in de tempel. En ondertussen verkopen jullie de arme voor een paar schoenen, terwijl je zelf in huizen van gehouwen stenen woont, door wijngaarden omringd. Maar ik verzeker je: je zult niet lang meer in die huizen wonen, wijn zul je er niet meer drinken. Op die rijkdom rust geen zegen maar een vloek, en dat zal spoedig duidelijk worden.
En vluchten kan niet meer. Wie vlucht voor de leeuw zal door de beer worden overvallen, wie zijn huis weet te bereiken zal gebeten worden door een slang die plotseling uit een spleet in de muur tevoorschijn schiet. Geen mens zal de dans ontspringen!
En denk niet dat jullie geloof je kan redden. Je ziet je rijkdom als zichtbaar teken van Gods welbehagen, maar je vergist je. Je laat je bedwelmen door de zogenaamde vroomheid. Je staat terzijde bij het grote gevecht van God tegen de onmenselijkheid en voor de gerechtigheid. Die strijd die in Egypte een aanvang nam en waarvoor je als medestrijders van God werd uitverkoren, je doet er niet meer aan mee. En dat noemen jullie godsdienst?
Ik haat jullie feesten, ik kan jullie plechtigheden niet luchten. Al breng je mij nog zoveel offers, ik wil er niets mee te maken hebben. Het gegalm van jullie liederen kan ik niet verdragen, het getokkel op jullie harpen kan ik niet horen. Ik kan uw psalmen niet luchten, spaar mij uw liedjes, uw fluiten.

Wee jullie die prat gaan op je uitverkiezing en die in de waan verkeren dat God je wel bijzonder bemint. Dacht je soms dat je je luxeleven eindeloos kunt voortzetten? Nog even en het is over en uit. Zie je niet hoe donkere wolken zich boven Israël samenpakken?
Wat liggen jullie toch lamlendig op jullie bedden van ivoor, terwijl je je te goed doet aan het fijnste van het fijnste en bij harp je liederlijke liedjes zingt en denkt dat je David bent. Je drinkt je wijn niet uit glazen maar uit bokalen omdat daar meer ingaat. Je zalft je lichaam met de geurigste oliën, maar om je naaste bekommer je je niet. De scheuren in het huis van Israël, je ligt er geen ogenblik wakker van. Zal ik je eens wat zeggen? Ik zie jullie als eersten in ballingschap gaan! Zeg dan niet dat niemand je heeft gewaarschuwd!

Nico ter Linden, *Het verhaal gaat… Deel 4: Het getuigenis van Israëls profeten*, 2000, p. 190-195: Fragmenten uit Amos 3, 4, 5 en 6

Overweging

De donderstem van Jef bij het lezen van de profeet Amos volgens Nico Ter Linden was nog klein bier bij wat ik letterlijk bij de profeet kon lezen. Jahweh zelf zal het door Israël gepleegde onrecht straffen en somt een waterval aan rampen op die hij eigenhandig op hen heeft afgestuurd, of van plan is het te doen: *"Ik heb u de regen onthouden, op de ene stad liet ik het regenen, op de andere niet*". Na duizenden jaren terug actueel. Waag u echter niet aan een letterlijke lezing van de bijbel, dat weten jullie goed genoeg. Gelukkig worden in de bewerking van Nico ter Linden al deze straffen beschreven als eerder immanente gevolgen van het onrechtmatige gedrag zelf. Vandaag kan God niet meer gebruikt worden als verklaring voor wat hier op aarde of in het heelal gebeurt.

Ons hedendaags Godsbeeld zegt wel dat, zoals Jahweh destijds, God niet meer kan verdragen wat de mensen ervan gemaakt hebben hier op aarde, terwijl zij uitverkoren waren om een hemel te laten oprijzen uit de onverschilligheid van het heelal.

Wat is er gaande? Hoe zit het leven op aarde in mekaar? We moeten ons zelf in leven houden met eten en drinken, we moeten een veilig onderkomen hebben en slapen. Daarvoor moeten we werken en omdat we geen bomen zijn moeten we ons verplaatsen. Dit alles vraagt veel energie en omdat we ondertussen met zeven miljard zijn zal dat een zeer complexe organisatie vergen met productie, verdeling en consumptie van goederen, aanbieden van diensten en een uitgewerkt systeem van zorg. Het legt een grote druk op de natuur en de planeet en is de essentie van economie en politiek: hoe maken we wat nodig is, hoe verdelen we het rechtvaardig zodat er voldoende is voor iedereen, hoe brengen we orde en veiligheid tot stand? Geld is cruciaal bij de herverdeling van ongelijk beschikbare goederen en de meest sociale uitvinding ooit: met geld kan in principe iedereen kopen wat hij niet zelf kan produceren en iets verkopen of aanbieden aan een ander wat die niet heeft of niet zelf kan realiseren . De levende wezens moeten hun soort in stand houden en daarom kent de seksuele activiteit zowat de sterkste drang en de meest geconcentreerde genotservaring die mensen en dieren hebben. En de motivatie die hieruit groeit brengt ons letterlijk opnieuw in beweging en in interactie met anderen. Interactie is een levensbehoefte, enerzijds omdat we kwetsbaar en afhankelijk zijn, anderzijds om als mens mentaal zinvol, cultureel hoogstaand en spiritueel te leven. Over de millennia heen hebben zich verscheidene culturen gevormd, elk met eigen kleur en kijk op de realiteit, verschillend naargelang de natuurlijke omgeving, de overgeleverde betekeniswereld en de hieruit voortvloeiende en als essentieel ervaren grondregels voor het leven met mekaar. Hier komt religie tevoorschijn als het ultieme denkkader, met of zonder god, in een perspectief dat onze sterfelijkheid overstijgt. In tegenstelling tot de andere religies uit zijn tijd was de transcendentie in de Joodse religieuze cultuur doordrongen van het idee van rechtvaardigheid en zorg voor de zwakkeren en wordt deze verplichting beleefd als een uitverkoren zijn.

De uitdagingen zijn dus groot en ik hoef er geen tekening bij te maken dat er in de geschiedenis en tot op heden veel is misgelopen met onze plicht tot zorg voor mekaar, voor de maatschappij, voor de natuur en onze planeet. Meer dan een opsomming wil ik een analyse maken van de colère van Jahwe/God.

Jahweh zegt: "*Het recht moet stromen als water, de gerechtigheid als een nooit uitdrogende beek*". Alles draait rond recht en onrecht en als we bekijken wat misloopt dan zien we naar mijn aanvoelen hoe ***pervertering*** *van alles wat in het begin als goed bedoeld was* het water troebel maakt en de beek doet uitdrogen.

De mens moet eten en drinken en de voeding van zeven miljard mensen is een grote uitdaging maar ondertussen houdt de productie meer rekening met ongelimiteerde wensen dan met tekorten,

natuurlijke seizoenen en ecologische bedreigingen en wordt de voedselverdeling een mechanisme van onderdrukking en zelfs een oorlogswapen.

De mens moet wonen en een beetje ruimte en comfort zijn welgekomen. Toch zien we een pervertering waarbij wonen of niet wonen een overwegend commerciële zaak wordt, zwakken onvoldoende worden beschermd of zelfs weggehouden en waar woningen eveneens het doelwit worden van oorlog teneinde het leven van anderen te vernietigen of het eigen territorium te vergroten.

Economie en politiek dienen tot de meest essentiële en edele taken te behoren maar worden geperverteerd tot eigenbelang. Het geld, dat bij uitstek moet dienen tot de herverdeling van ongelijk aanwezige goederen en als reserve voor minder voorspoedige of magere tijden, wordt doel op zich en mechanisme van hebzucht. De politiek die zich moet bezighouden met de ordentelijke organisatie van de maatschappij en een dienende functie moet zijn wordt een machtsinstrument ten bate van eigen persoon, eigen clan of eigen volk.

De macht die nodig is om een maatschappij in stand te houden en te doen evolueren naar meer recht en rechtvaardigheid wordt omgebogen tot onderdrukking van de ander die als een vijand wordt voorgesteld. De macht van het financiële systeem wurgt de armlastige landen.

De wetenschappen die een stuwende kracht moeten zijn van de meest begaafden in de evolutie naar een meer performante wereld, in zijn strijd tegen de bedreigingen in ons en rondom ons, worden omgebogen tot concurrerende groepen en tot private eigendom van kennis en van commerciële patenten. Ze worden zelf een bron van dreiging met oorlogstuig en atoombommen.

Het genotsleven dat de mens moet motiveren tot alles wat hem het leven waard maakt en wat dient tot het voortbestaan van de mensheid wordt verdoofd met drugs terwijl seksualiteit en intimiteit worden geperverteerd tot banaliteit en louter vertier, los van menselijke interactie. Het verlangen “lanct” niet meer maar wordt een begeerte naar kicks.

Moeten we het over sport hebben, het geld en de afgod, alsook de wetenschappelijk tot het uiterste gedreven prestatiedrang met gezondheidsproblemen als gevolg? En over de pers en andere media, het fake news dat correcte informatie verkracht.

Zal dan uiteindelijk de religie redding brengen? In de mond van Amos zegt Jahweh: “*Spaar mij uw feesten, uw liederen kan ik niet luchten. Uw offers behagen mij niet, spaar mij het lawaai van uw liederen*“. Dat was enkele duizenden jaren geleden maar is het nu anders? Of is ook nu de religie hypocriet, geperverteerd tot het omgekeerde van wat het moest zijn?

Toen ik op het eind van mijn retorica Rome en de St. Pieters bezocht werd ik ongelovig: hier woont Jezus niet, hier kan de Geest niet waaien!

Jacques Ellul, een Frans theoloog, begint zijn boek “Subversief Christendom” met de vraag: ”*Hoe is het mogelijk dat de ontwikkeling van de christelijke en de kerkelijke samenleving een maatschappij heeft doen ontstaan, een beschaving en cultuur die zo volledig tegengesteld is aan wat wij lezen in de bijbel?*” Het gaat niet enkel over een reeks fouten, wandaden en leugens (daar kunnen we ondertussen een stukje over meepraten), ”*Er is geen sprake van een lichte afbuiging, er is een radicale, wezenlijke tegenspraak, een grondige omkering*”. Abraham Heschel, een Joodse godsdienstfilosoof schrijft in zijn boek “God zoekt de mens”: “ *De godsdienst raakte niet in verval omdat hij weerlegd werd, maar omdat hij niet ter zake was, saai, benauwend, geestloos werd” en “Godsdienst is een antwoord op de uiterste vragen van de mens. Zodra wij de uiterste vragen vergeten, verliest de godsdienst zijn belang en begint de crisis. De eerste taak van de*

godsdienstfilosofie is om de vragen terug te vinden waar de godsdienst een antwoord op is." . Theoloog Hans Küng zei in een gesprek met de aalmoezenier van onze gezinsgroep: "*Gott braucht unsere Beten nich*t". God moet niet aanbeden worden, zijn geboden moeten gehoorzaamd worden. Wij moeten leven volgens de bijbel en het evangelie.

De pervertering zit in alle geledingen. Hoe is dit kunnen gebeuren en waar kan de heropstanding beginnen?

Wij kunnen allemaal onze pijlen richten op een aantal cynische criminelen onder de wereldleiders, op grote economische machten en op kleinere schaal zullen we misschien verwijzen naar sommige politieke personen en partijen die toevallig niet de onze zijn. Maar zij verklaren niet hoe de pervertering in alle geledingen van de maatschappij is kunnen doordringen. Dit is een collectieve verantwoordelijkheid, ook de onze.

Bij de aanhef van mijn betoog heb ik gezegd dat God ons uitverkoren heeft om een hemel te laten ontstaan uit de onverschilligheid van het heelal. En wat Jahweh in de mond van Amos aan zijn uitverkoren volk verwijt is hun **onverschilligheid** ten aanzien van het onheil dat ze over zich hebben afgeroepen: " *Naar één stad kwamen twee, drie andere steden strompelen om water en hun dorst werd niet gelest, maar gij hebt u niet tot Mij bekeerd".* En dat wordt telkens herhaald, na elke straf. Maar ten aanzien van elk onheil blijven zij onverschillig. Ook in onze maatschappij nu valt de onverschilligheid op waarmee de omkering van de waarden in het samenleven met mekaar en zijn gevolgen worden aanschouwd en ondergaan. Mensenrechten worden in vraag gesteld als inopportuun, redden van bootvluchtelingen gecriminaliseerd, seksueel misbruik toegedekt enz. O.K., er is oververzadiging aan menselijke drama's, er is fatalisme (wat kunnen wíj doen?) en ook angst voor verlies van eigen vermogen, materieel en identitair. Maar de angst moet overwonnen worden door bewustwording van deze waarheid: "*C'est l'indifférence qui tue*", het is de onverschilligheid die doodt. Dat was de traumatische ervaring verwoord door overlevenden van de Holocaust zoals Elie Wiesel en in Italië Liliana Segre die weggevoerd werden zonder protest van de omgeving, dat is wat ook Paus Franciscus heeft gezegd ten aanzien van actuele problemen.

Opstaan uit de onverschilligheid vraagt moed, de moed van helderziendheid en, jawel, van optimisme. Het christelijk geloof dat we daartoe uitverkoren en dus in staat zijn kan ons de moed schenken. Zo kijk ik hoopvol uit naar het verhaal van Monique volgende week.

Jacques Goethals
De Lier, Brugge, 1 oktober 2023